

ЛЕКЦІЯ 5

УКРАЇНА ТА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

- 1.Формування політики європейської інтеграції України. Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС.
- 2.Угода про асоціацію між Україною та ЄС.
- 3.Глибока і всеосяжна Зона вільної торгівлі між сторонами.
- 4.Лібералізація візового режиму між Україною та ЄС.
5. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

1.Формування політики європейської інтеграції України. Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС

Торговельно-економічні відносини Європейського Співтовариства та України після отримання Україною незалежності будувалися на основі Угоди про торгівлю й співробітництво, яка була підписана між ЄС та СРСР і відповідно була успадкована Україною та іншими колишніми республіками після розпаду Радянського Союзу.

Українська Радянська Соціалістична Республіка ще у Постанові Верховної Ради УРСР «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх зносин» від 25 грудня 1990 р. визначила зовнішньополітичною метою «забезпечення безпосередньої участі України у загальноєвропейському процесі та європейських структурах».

Національна самоідентифікація України як європейської держави була задекларована 5 грудня 1991 р. у Зверненні Верховної Ради України «До парламентів і народів світу» у зв'язку з підтвердженням на референдумі Акта проголошення незалежності України.

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головної в ЄС країни, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Мета вже незалежної української держави, що полягала у співробітництві з ЄС й отриманні у перспективі членства в ЄС, отримала законодавче закріплення в Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р. В ній зазначалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах ... З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації».

Базовим документом, який визначав правовий механізм двостороннього співробітництва між Україною і ЄС, була Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС. Хоча вона була підписана між Україною і Європейським Союзом 16 червня 1994 р., набула чинності лише 1 березня 1998 р. після того, як була ратифікована парламентами всіх держав-членів ЄС.

Ця Угода встановила партнерство між Співтовариством і його державами-членами з одного боку та Україною з іншого боку. Цілями такого Партнерства були визначені:

- забезпечення у відповідних рамках політичного діалогу між Сторонами, який сприятиме розвитку тісних політичних відносин;
- сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин між Сторонами і, таким чином, прискоренню їхнього сталого розвитку;
- створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного, науково-технічного та культурного співробітництва;
- підтримка зусиль України по зміцненню демократії і розвитку її економіки та завершенню переходу до ринкової економіки (Стаття 1 Угоди).

Щодо ж перспектив членства України в ЄС, то, хоча Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС визначала правові засади та форми співпраці України з ЄС, однак особливістю її є те, що в ній немає посилань на європейську інтеграцію, що взагалі характерно для угод про партнерство. Вона являє собою звичайну модернізовану форму стандартних торговельних угод, що лежать на досить низькому рівні договірних відносин ЄС з третіми країнами і не передбачають встановлення будь-яких преференцій. Відповідно, універсальний характер цієї Угоди, відсутність диференційованого підходу до Нових Незалежних Держав та бажання ЄС змістити в угоді акценти більше на питання політичного співробітництва, залишивши економічне співробітництво на другому плані, свідчило про другорядне значення для ЄС відносин цими країнами, у тому числі і з Україною у 1990-х рр.

У 1999 р. ЄС прийняв Спільну стратегію Євросоюзу щодо України, що зафіксувала визнання європейських прагнень України. Цей документ можна вважати відповіддю ЄС на «Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу», затверджену 11 червня 1998 р. Указом Президента України.

Стратегія інтеграції України до ЄС була затверджена з метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до ЄС, забезпечення всебічного входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір та створення передумов для набуття Україною членства у ЄС». Основні ідеї і цілі Стратегії (1998 р.):

- національні інтереси України потребують утвердження України як впливової європейської держави, а також повноправного члена ЄС;
- отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС – головним зовнішньополітичним пріоритетом України у середньостроковому вимірі і повинно було співвідноситися в часі з набуттям повноправного членства в ЄС державами-кандидатами, які мають спільний кордон з Україною.

Як відомо, завдання отримання асоційованого членства в ЄС Україною в середньостроковій перспективі в період вступу до ЄС держав Центральної та Східної Європи у 2004 та 2007 рр. не було досягнуто.

Крім того, Стратегія визначала основні напрями інтеграційного процесу України:

- 1) адаптація законодавства України до законодавства ЄС;
- 2) забезпечення прав людини;
- 2) економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною і ЄС;
- 3) інтеграція України до ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки;
- 4) політична консолідація та зміцнення демократії;
- 5) адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС;
- 6) культурно-освітня і науково-технічна інтеграція;
- 7) регіональна інтеграція України;
- 8) галузева співпраця;
- 9) співробітництво у галузі охорони довкілля.

Отже, базовим документом, який визначав правовий механізм двостороннього співробітництва між Україною і ЄС на початковому етапі співробітництва з ЄС, була Угода про партнерство і співробітництво, що була підписана у 1994 р., ратифікована Верховною Радою України теж у 1994 р., однак набула чинності тільки у 1998 р. після того, як була ратифікована парламентами всіх держав-членів ЄС. Разом із тим її положення не містили перспектив

членства України в ЄС, а перш за все були направлені на розвиток торгівельних відносин, а також політичного діалогу між сторонами. Власне прагнення отримання членства в ЄС були проголошені Україною і визнані ЄС вже після ратифікації УПС, тобто у кінці 1990-х рр. разом із затвердженням Указом Президента України Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу у 1998 р., та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій Указом Президента України у 2000 р.

2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС

Термін дії базового договору між Україною і Європейським Союзом – Угоди про партнерство і співробітництво – становив 10 років і закінчився 1 березня 2008 р. Хоча ця угода містила механізм автоматичної її пролонгації у разі відсутності заперечень однієї зі сторін, Україна і ЄС почали переговори про укладення нового договору, адже після десятирічного співробітництва між Україною та ЄС у форматі цієї взаємні договірно-правові зобов'язання потребували суттєвого розширення через визначення Україною мети – набуття членства в ЄС.

Укладання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відповідає державній політиці нашої держави на європейську інтеграцію, адже курс на вступ до ЄС є головним та незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, закріпленим у:

- Законі України «Про основи національної безпеки України» (2003 р.);
- Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (2010 р.) (в редакції від 1 січня 2015 року). Відповідно до статті 11 Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС».

Підписання угоди про асоціацію вважалось бажаним варіантом для нашої держави головним чином через переконання, що укладення саме такої угоди може відкрити для України шлях для отримання статусу держави-кандидата на членство у ЄС. Тобто, така угода сприятиме в майбутньому повній інтеграції України до ЄС з отриманням членства у ЄС, зважаючи на аналогічний досвід європейської інтеграції постсоціалістичних держав Центрально-Східної Європи, які вступили до ЄС у 21 столітті.

Як показав історичний досвід, укладання угоди про асоціацію з європейською державою є початком підготовки цієї держави до членства в ЄС. Так, уперше такі угоди були укладені з Грецією та Туреччиною на початку 1960-х рр., а на початку 1990-х рр. таку організаційно-правову основу співробітництва Євросоюз запропонував Польщі, Угорщині, Чехії, Словаччині, Болгарії, Румунії, Словенії, Латвії, Литві та Естонії. З ініціативи Європейської Комісії система угод з країнами Центрально-Східної Європи отримала назву «Європейських угод», що мало відрізнити їх за назвою та змістом від асоційованих угод ЄС з іншими країнами світу.

Механізм асоційованого членства передбачений статтею 217 консолідованого тексту договору про функціонування Європейського Союзу, Розділ V «Міжнародні угоди». Стаття 217 договору ЄС говорить про те, що «Союз може укладати угоди з однією чи більше третіми державами або міжнародними організаціями, що запроваджують асоціацію, включаючи взаємні права та обов'язки, спільні дії та спеціальні процедури».

Угода про асоціацію створює спеціальні привілейовані відносини з такими державами, внаслідок чого останні певною мірою залучаються до системи об'єднання, а, отже, інтегруються до ЄС. У такий спосіб у рамках асоціації досягається найвищий рівень співробітництва між сторонами, що й зумовило зацікавленість України у створенні асоціації з ЄС, зважаючи та її євроінтеграційну стратегію.

Для ведення переговорного процесу щодо укладання угоди про асоціацію було створено чотири спільні робочі групи з метою змістовного наповнення угоди в таких сферах:

- 1) політичний діалог, зовнішня політика та політика безпеки;
- 2) юстиція, свобода та безпека;
- 3) економічне та секторальне співробітництво, питання щодо розвитку людського потенціалу;

4) зона вільної торгівлі (запрацювала пізніше порівняно з першими трьома – після завершення формальних процедур вступу України до СОТ).

Переговори про створення зони вільної торгівлі, які є цілісною частиною нової угоди про асоціацію між ЄС та Україною, розпочалися в лютому 2008 р. На той момент Україна вже вступила до Світової організації торгівлі.

Комісар ЄС з питань зовнішніх відносин і Європейської політики сусідства Б. Ферреро-Вальднер зазначила у березні 2008 р. щодо підготовки нової посиленої угоди між ЄС та Україною: «найважливішим для України і для Європейського Союзу є на сьогодні переговори з підготовки нової посиленої угоди. Україна нарешті стала членом Світової організації торгівлі. Це відкриває шлях до створення зони вільної торгівлі, що буде частиною посиленої угоди. Особливо важливою для нинішніх переговорів є політична стабільність, що має спиратися на демократію та верховенство права. У цьому сенсі для України дуже актуальними є судова реформа, боротьба з корупцією і поліпшення бізнес-клімату».

У 2008 р. Рада ЄС із загальних питань та зовнішніх відносин на своєму засіданні у м. Брюссель ухвалила рішення про свою готовність назвати нову угоду з Україною «угодою про асоціацію», дійшовши одночасно спільної позиції щодо необхідності визнання України «європейською країною» у преамбулі до угоди. В основі політичної асоціації – конвергенція позицій України та ЄС із усіх питань міжнародного миру та безпеки, забезпечення безпосередньої участі України в політиці, агенціях та програмах ЄС, спільність дій з метою забезпечення інтересів національної безпеки української держави. В основі економічної інтеграції – створення поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі Україна-ЄС, яка поступово відкриватиме доступ України до внутрішнього ринку Євросоюзу.

Україна наполягала на включенні в преамбулу Угоди про асоціацію підтвердження її перспектив членства в ЄС. У цьому її підтримували такі держави-члени ЄС, як: Великобританія, Республіка Польща, Чеська Республіка, Швеція. Однак, певні інші держави ЄС, зокрема Бельгія, Люксембург, Австрія, Португалія й Іспанія вважали, що занадто серйозним кроком для Євросоюзу є навіть визнання України «європейською» державою з правом подати заявку на вступ до ЄС відповідно до Угоди про ЄС. Врешті-решт, у результаті переговорів спільною декларацією саміту Україна-ЄС у 2008 р. на основі пропозиції Франції визнано, що Україна як європейська держава поділяє спільну історію і цінності з державами Євросоюзу. Звідси, хоча ЄС не запропонував перспективи членства Україні, він визнав її європейські прагнення.

Проте, хоча переговори щодо нової Угоди між ЄС та Україною були офіційно завершені, а її зміст парафований у 2012 р., однак очікуваного підписання Угоди на Вільнюському Саміті Східного Партнерства 28-29 листопада 2013 р. не відбулося.

Фото: Євромайдан 2014 р.

Ті події, які в результаті цього сталися в Україні в кінці 2013 р. – на початку 2014 р. і отримали назву Євромайдан та революція Гідності, у тому числі врешті-решт призвели до підписання 21 березня 2014 р. політичної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Фото: підписання політичної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

У той же час, 27 червня 2014 р. новообраним Президентом України П. Порошенком була підписана економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, включаючи створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Фото: підписання економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Ратифікація Угоди про асоціацію Верховною Радою України та Європейським Парламентом відбулася синхронно 16 вересня 2014 р.

Фото: ратифікація Угоди про асоціацію Верховною Радою України та Європейським Парламентом

Таким чином, у вересні 2014 р. розпочався довгий процес ратифікації Угоди про асоціацію з Україною кожною з двадцяти восьми держав-членів ЄС. До набуття Угоди про асоціацію чинності до закінчення процесу її ратифікації з 1 листопада 2014 р. почалося її тимчасове застосування, а частини щодо зони вільної торгівлі – з 1 січня 2016 р.

На початку процес ратифікації Угоди про асоціацію проходив достатньо швидко, адже за півроку з її підписання Угоду ратифікували половина держав-членів ЄС (п'ятнадцять держав з двадцяти восьми).

В першу чергу Угоду про асоціацію України та ЄС ратифікували колишні соціалістичні держави Європи – одинадцять держав п'ятнадцяти тих, що вже ратифікували Угоду (окрім Данії, Ірландії та Швеції). Це свідчить про близьку історичну спадщину між Україною та цими державами колишнього соціалістичного табору і розуміння ними тих трансформаційних процесів і реформ, через які проходить Україна в процесі реалізації державної євроінтеграційної політики. Слід відзначити, що схожу тенденцію можна було спостерігати під час ратифікації договорів з ЄС державами Центральної та Східної Європи, яких підтримували такі держави як, наприклад, Португалія, що з розумінням ставилася до процесу і цих державах

внутрішніх постсоціалістичних реформ та зовнішньої політики щодо інтеграції до ЄС, пам'ятаючи свій важкий аналогічний шлях «повернення до Європи» і вступу до Євросоюзу.

Відповідно, держави Західної Європи з самого початку не так активно ратифікували Угоди про асоціацію з Україною, як держави так званого «п'ятого», «шостого» та «сьомого» розширення Євросоюзу у 21 столітті.

Якби не затягування процесу ратифікації цієї Угоди Нідерландами, то він би завершився в достатньо швидкі строки – менше ніж за два роки.

1 вересня 2017 року після тривалого процесу ратифікації Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності у повному обсязі.

Розглянемо більш детально саму угоду.

У Преамбулі відзначено, що Сторони домовилися про положення Угоди про асоціацію ЄС і його державами-членами та між Україною на таких підставах:

- визнанням ЄС України європейською державою, що поділяє спільну історію й спільні європейські цінності;
- визнанням Україною своєї європейської ідентичності;
- сильну підтримку громадян України її євроінтеграції;
- визнанням ЄС європейських прагнень України;
- економічна інтеграція і політична асоціація України з ЄС залежить від прогресу в імplementації угоди;
- досягнення економічної інтеграції шляхом створення зони вільної торгівлі як частини Угоди про асоціацію;
- важливість створення безвізового режиму для громадян України;
- Угода про асоціацію не визначає наперед і залишає відкритим майбутній розвиток відносин Україна – Євросоюз.

Слід нагадати, що угодах про асоціацію ЄС з державами Центральної та Східної Європи не було положень щодо визначеної перспективи членства, а також термінів вступу до Євросоюзу. Разом із тим у результаті наполягань польської сторони в преамбулі угоди про асоціацію між ЄС та Польщею було відзначено її намір стати членом ЄС: «визначаючи той факт, що кінцевою метою Польщі є отримання членства в Співтовариствах і що ця асоціація, на думку Сторін, допоможе досягти цієї мети».

Беручи до уваги цілі створення асоціації між Сторонами, можна говорити про те, що цілі асоціації України з ЄС збігаються з основними цілями самого ЄС на сучасному етапі, а саме:

- економічна інтеграція;
- спільна зовнішня політика та політика безпеки;
- спільна внутрішня політика, що включає розвиток демократичних інститутів, доброго врядування, верховенство права і повага до прав людини, співробітництво у сфері юстиції і безпеки кордонів тощо.

Повага до демократії, прав людини, верховенства права формують основу внутрішньої і зовнішньої політики Сторін та є основними засадами Угоди. Основними елементами Угоди визначено повагу до принципів суверенітету, територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності. Слід зауважити, що ці основні засадничі елементи Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо поваги та забезпечення суверенітету і цілісності території, а також непорушності кордонів набули для відносин обох Сторін виняткової актуальності після окупації та анексії у 2014 р. української Автономної Республіки Крим Російською Федерацією, а також дестабілізацією і конфліктом на сході України з 2014 р.

Далі перейдемо до аналізу Розділу II Угоди про асоціацію, який стосується політичного діалогу, політичної асоціації, співробітництва у зовнішній та безпековій політиці, або ж так званої «політичній частині Угоди».

Політичний діалог повинен розвиватися і зміцнюватися між Сторонами у всіх сферах взаємного інтересу. Цілями політичного діалогу, наприклад, є:

- 1) поглиблення політичної асоціації і зміцнення політико-безпекової ефективності та

конвергенції;

2) пришвидшення практичної співпраці між Сторонами, орієнтованого на результат і для досягнення миру, безпеки і стабільності на Європейському континенті;

3) поглиблення співробітництва між Сторонами у сфері безпеки й оборони;

4) забезпечення територіальної цілісності, непорушності кордонів та суверенітету держави.

Глава 1 Розділу VII Угоди про асоціацію про інституційні положення присвячена роз'ясненню інституційної структури співробітництва.

На міністерському рівні політичний діалог здійснюється у рамках засідань Ради асоціації, а також під час регулярних зустрічей міністрів закордонних справ обох Сторін.

До функцій Ради асоціації відноситься здійснення контролю і моніторинг застосування і виконання Угоди, а її засідання на рівні міністрів відбуваються регулярно щонайменше один раз на рік або ж якщо це необхідно Вона складається членів Ради ЄС та членів Європейської Комісії, а також зі членів Кабінету Міністрів України. По черзі здійснюється головування в Раді асоціації представником України і Євросоюзу. До того ж інші органи можуть бути залученими до роботи Ради асоціації як спостерігачі, якщо у цьому буде необхідність і згода обох Сторін. Рада асоціації сама встановлює регламент роботи. Її рішення є обов'язковими для обох Сторін. Вони мають здійснювати заходи для виконання прийнятих рішень спеціальними органами Рад асоціації. Водночас, Рада асоціації є площадкою для обміну інформацією про законодавство України та ЄС задля наближення законодавчої бази України до правової бази ЄС.

Статтею 464 Угоди засновується Комітет асоціації для допомоги виконання Радою асоціації своїх функцій. До його складу входять представники України та Євросоюзу, переважно вищі посадові особи. Як у засіданнях Ради асоціації, головує в Комітеті асоціації почергово представник України і ЄС і Комітет збирається з такою ж періодичністю. Водночас Рада асоціації може делегувати Комітету асоціації будь-яке зі своїх повноважень, включаючи щодо ухвалення обов'язкових для виконання рішень, а Комітет асоціації готує свої рішення за згодою Сторін, що є важливим повноваженням Комітету асоціації, на думку автора цього дослідження. Згідно зі Статтею 466 Угоди підкомітети, створені відповідно до Угоди про асоціацію, надають допомогу Комітетові асоціації.

Політичний діалог на рівні вищого законодавчого органу влади здійснюється у Парламентському комітеті асоціації, що є площадкою для членів Верховної Ради України та Європейського Парламенту для проведення зустрічей з метою обміну думками. Його засідання проводяться з визначеною цим Комітетом регулярністю. Крім того, зазначений Комітет встановлює й власний регламент, а згідно з його положеннями Головування у ньому здійснюється по черзі представником Верховної Ради України та Європейського Парламенту.

Україна і ЄС також повинні сприяти проведенню регулярних засідань представників громадянського суспільства Сторін з метою їх інформування про імплементацію Угоди про асоціацію, обміну думками і врахування їх оцінки щодо реалізації положень Угоди. З цією метою створюється Платформа громадянського суспільства, в яку входять члени Європейського економічного і соціального комітету і представники громадянського суспільства України. Водночас її засідання проводяться з визначеною нею регулярністю і відповідно до власного регламенту, а головування у ній також відбувається почергово представниками Сторін.

Ця Платформа має зв'язок з іншими органами співробітництва України та ЄС, встановленими Угодою про асоціацію, адже вона:

а) поінформована про рішення і рекомендації Ради асоціації;

б) має повноваження надавати свої рекомендації Раді асоціації;

в) Комітет асоціації та Парламентський комітет асоціації повинні регулярно контактувати з її представниками для врахування їхніх бачень щодо реалізації Угоди про асоціацію.

Отже, інституційний механізм співпраці між Україною та ЄС відповідно до Угоди складається з:

- 1) самітів на найвищому рівні;
- 2) засідань Ради асоціації, в структуру якої входить Комітет асоціації з підкомітетами;
- 3) регулярних зустрічей між на рівні міністрів закордонних справ України та ЄС;
- 4) Парламентського комітету асоціації;
- 5) Платформи громадянського суспільства.

Дивитися на схемі нижче взаємозв'язки між елементами інституційного механізму інтеграції України та ЄС згідно з Угодою про асоціацію між Сторонами.

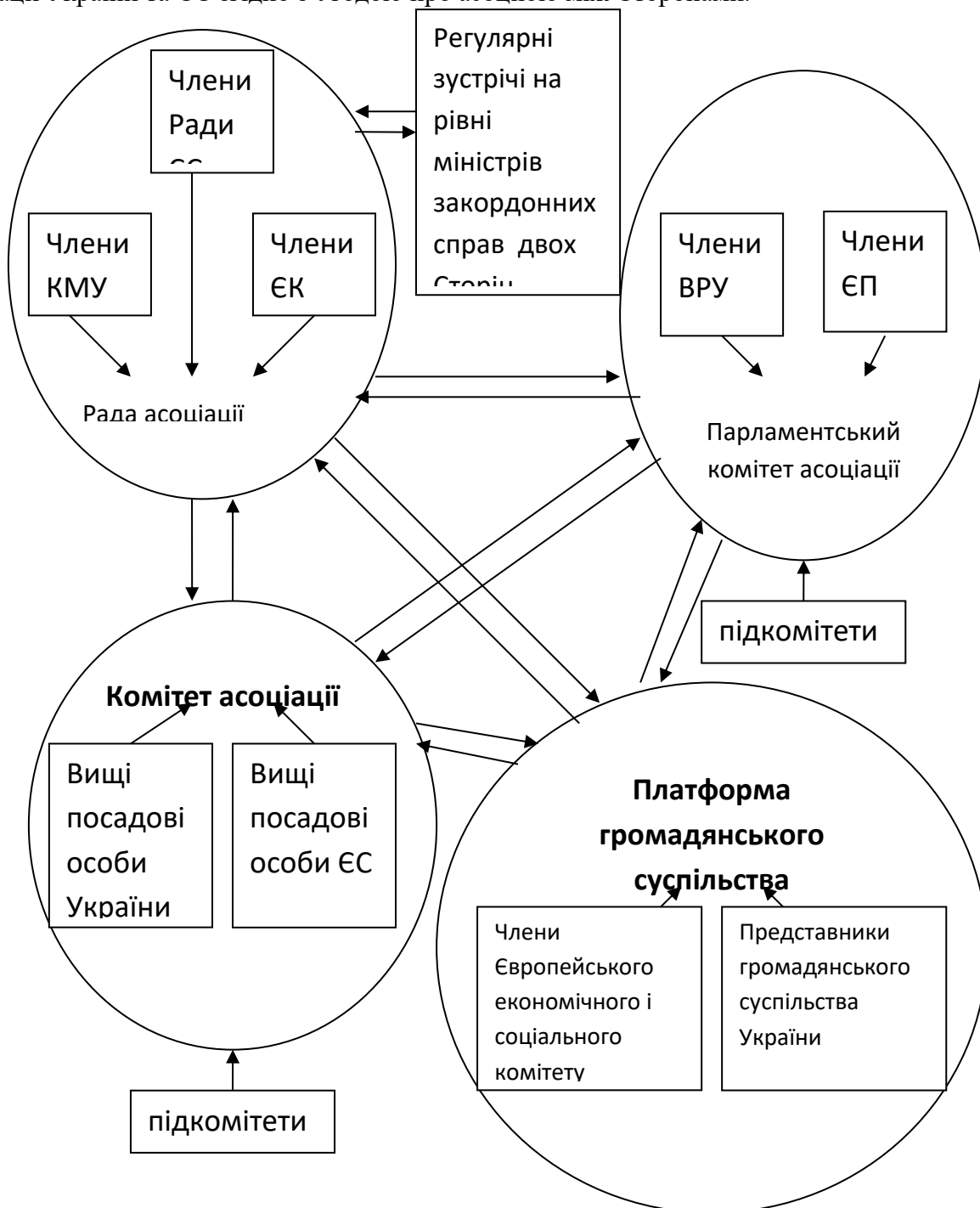

Рисунок. Схема взаємозв'язків в інституційному механізмі співробітництва між Україною та ЄС відповідно до Угоди про асоціацію

Отже, Угода про асоціацію є детальною щодо галузей співробітництва, разом з додатками і протоколами налічує понад тисячу сторінок. За структурою вона складається з преамбули, семи частин, сорока трьох додатків і трьох протоколів.

Отже, хоча Угоду про асоціацію було підписано, її положення не визначають

перспективи членства України в Євросоюзі за умови належної імплементації Угоди нашої державою, адже в преамбулі наголошено, що Угода не визначає наперед майбутній розвиток відносин між Сторонами, залишаючи його відкритим. Доречно зауважити, що в угодах про асоціацію ЄС з державами Центральної та Східної Європи також не було положень щодо визначеної перспективи членства і точних термінів вступу до Євросоюзу, але в преамбулі Угоди про асоціацію між Польщею та ЄС у результаті наполягань польської сторони було відзначено її намір стати членом ЄС.

3.Глибока і всеосяжна Зона вільної торгівлі між сторонами

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі Україна – ЄС (ЗВТ) є невід’ємною складовою Угоди про асоціацію і передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталів та до певної міри – руху робочої сили. Відмінною рисою ЗВТ Україна-ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов’язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це дозволить значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар’єри у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку. Таким чином, поглиблена та всеохоплююча ЗВТ має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

Протягом 1990-х рр. спостерігалось посилення орієнтації України на ЄС у зовнішньоекономічній політиці. Якщо у 1995 р., за інформацією Мінекономіки, експорт українських товарів у 15 країн-членів ЄС складав 10,7 % від сукупного товарного експорту України, то у 2000 р. – уже 16,2 %; відповідні показники щодо імпорту становили 14,9 % і 20,6 %. На початку XXI століття ЄС залишався найбільшим торговельним партнером України після країн СНД, на частку якого припадало 18 % зовнішньоторговельного обороту країни. Водночас, питома вага України в зовнішньоторговельному обороті ЄС залишалась незначною – 0,42 %. Іншою негативною тенденцією в 1990-х роках було збереження негативного сальдо в торгівлі України з ЄС. Лише в 1998 р. негативне сальдо скоротилось до 727,7 млн. дол. США (у 1997 р. – 1287,1 млн. дол. США). У 2000 р. негативне сальдо у торгівлі України з ЄС складало 307,1 млн. дол. США. З 1998 р. намітилася тенденція певної стагнації експорту українських товарів у ЄС, що вплинуло на позитивну динаміку попередніх років. Щодо імпорту з ЄС, то він скоротився у 1997-1999 роках на 29 % і лише в 2000 р. виявив ознаки певного зростання.

Отже, у другій половині 1990-х рр. торгівля в Україні поступово почала збільшуватися у напрямку Центрально-Східної Європи та Європейського Союзу, хоча Російська Федерація та країни СНД залишалися найбільшими торговельними партнерами України. Отже, загалом динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС залишалася нестійкою і недостатньою для забезпечення прискореного входження в економічний простір ЄС.

Лідером у торгівлі з Україною у 1990-х рр. була Німеччина. Далі йшли Італія, Франція, Іспанія, Австрія, Нідерланди. На ці країни припадало 77,8 % товарообороту України з ЄС. Найменші обсяги торгівлі спостерігалися з Люксембургом, Бельгією, Швецією. Практично ті ж саме країни займали провідні позиції в українському імпорті. Так, основними експортерами товарів з ЄС на український ринок наприкінці 1990-х були Німеччина – 8,56 %, Італія – 2,77 %, Франція – 2,03 %, Великобританія і Нідерланди по 1,09 % та Фінляндія – 0,78 %.

Початок переговорів між Україною та ЄС про створення Зони вільної торгівлі співпав зі світовою фінансово-економічною кризою. Фінансово-економічна криза розпочалася в кінці 2008 р. і призвела до глобальної рецесії в 2009 р., результатом якої став найбільший спад у світовій торгівлі за період з моменту рецесії світової економіки в 1929-1933 рр. Зафіксоване в 2009 р. скорочення вартісних обсягів торгівлі в порівнянні з 2008 р. (12,2 %) значно перевищило найбільший показник скорочення у порівнянні до попереднього року за останні пів століття (7,3 % в 1975 р. в порівнянні з попереднім роком). Початок 2010 р. позначився поживленням світової економіки, однак з усіх країн СНД найбільший економічний спад

зафіксовано у Вірменії та Україні. Крім того, під час світової фінансово-економічної кризи найгірші показники динаміки торгівлі продемонстрував Європейський Союз, адже особливістю торгівлі в ЄС було те, що торгівля ЄС з іншими країнами розвивалася значно динамічніше, ніж торгівля між членами ЄС. Для прикладу, у другому кварталі 2010 р. в порівнянні з першим кварталом цього року внутрішній експорт і імпорт між країнами скоротився на 2 %. Тому з приводу торгівлі між ЄС та Україною під час світової фінансово-економічної кризи комісар ЄС з питань торгівлі К. де Г'юхт зазначав, що у ці часи для України та Європи торгівля – це не проблема, а складова частина розв'язання проблем, адже вона може створити робочі місця та стимулювати зростання.

На період переговорів між Україною та ЄС можна вже було говорити про те, що Євросоюз для України став найбільшим торгівельним партнером. Так, у 2009 р. на ЄС припадало 29,3 % всього українського товарообігу, а, наприклад, з Російською Федерацією – 25,4 %. Український експорт до ЄС складаюся переважно «первинні продукти»: сільськогосподарська продукція, сталь, хімія та енергія. В Україну ЄС продає в першу чергу транспортне обладнання, продукцію, машинобудування, одяг та текстиль. При цьому потрібно наголосити на тому, що для ЄС Україна як торгівельний партнер не має надто великого значення, адже торгівля з нашої країною становить всього 0,9 % від її загального обсягу.

Саме створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС створить сприятливе середовище для посилення торгівлі між двома сторонами. Це є можливим через те, що Зона вільної торгівлі передбачає скасування тарифів майже щодо всіх товарів та послуг.

Створення Зони вільної торгівлі вимагає від українських державних і ділових кіл знаходження балансу інтересів для досягнення цього початкового рівня євроінтеграції. Більшість вимог, які Україна мусить виконати для створення Зони вільної торгівлі, збігатимуться з програмою важливих реформ, що повинно надати потужний імпульс загальному розвитку країни.

Зрозуміло, що вільна торгівля несе виклики особливо для української економіки. Адже, для певних груп товарів передбачено перехідні періоди, протягом яких сторони націлені на поступове скасування митних тарифів. При цьому ЄС пропонує так званий асиметричний підхід: Україна отримує довший, ніж ЄС, період для поступового зменшення або скасування своїх митних тарифів. Терміни для цього встановлюються від двох до десяти років, однак передбачено узгодження для кожного товару сільськогосподарської або промислової продукції. Крім того, для українських виробників існує і певний важливий виклик, а саме: відповідальність української продукції нормам і стандартам якості ЄС. Вирішення цього питання для українських виробників має особливу актуальність, адже саме скасування митних тарифів при торгівлі України з ЄС не гарантує вільної торгівлі якщо українські товари не відповідають стандартам якості ЄС.

Переваги створення Зони вільної торгівлі з ЄС для України є очікувано різними. Так, необхідність реформування та наближення до європейських стандартів якості товарів та послуг призведе до модернізації підприємств, що є позитивним у стратегічному значенні для українських виробників. Інша перевага – це посилення конкуренції на українському ринку, результатом чого є зменшення цін. Вищезазначене разом з відповідністю української продукції європейським стандартам якості буде очікуваною перевагою для кожного українського споживача.

Таким чином, створення Зони вільної торгівлі, незважаючи на певні проаналізовані в статті перешкоди та короткотермінові можливі недоліки, має призвести до важливих переваг для нашої країни.

По-перше, модернізація підприємств та більш якісні товари і послуги на українському ринку відповідно до європейських вимог якості.

По-друге, – посилення товарообігу між Україною та ЄС.

По-третє і найбільш важливе, – створення Зони вільної торгівлі відповідає державній політиці нашої держави на європейську інтеграцію і є наступним кроком для її реалізації, адже історія інтеграції ЄС свідчить про те, що економічна інтеграція шляхом в першу чергу усунення митних бар'єрів є основою європейської інтеграції.

ЩО ДАЄ УГОДА УКРАЇНСЬКОМУ БІЗНЕСУ?

ДОСТУП ДО ОДНОГО З НАЙБІЛЬШИХ У СВІТІ РИНКІВ – ПОНАД 510 МЛН СПОЖИВАЧІВ

Скасовані мита ЄС для більшості українських товарів, що дозволяє зменшити вартість українських товарів на ринку ЄС. Для решти товарів – передбачені безмитні нульові квоти або поступове зниження мита протягом перехідних періодів.

Спрощені процедури проходження на митниці та зменшення їх вартості

З 1 січня 2016 р. запроваджено інститут уповноваженого експортера, що забезпечує спрощення та прискорення експортних операцій товарів до країн ЄС (на сьогодні 109 уповноважених експортерів). З вересня 2016 р. запроваджується система «Єдиного вікна» для здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, радіологічного та інших видів державного контролю.

Гармонізація санітарних та фітосанітарних заходів, технічних регламентів

Україна забезпечить відповідність європейським вимогам своїх технічних регламентів і процедур, санітарних та фітосанітарних заходів, після чого українські товари не потребуватимуть додаткових перевірок в ЄС.

Сприяння виходу української продукції на ринки третіх країн завдяки визнанню української продукції на ринку ЄС

Отримання дозволів на експорт до ЄС – своєрідний «знак якості», що спрощує доступ для українських виробників на інші ринки. А приєднання України до конвенції Пан-Євро-Мед (пан-Євро-Середземноморські преференційні правила походження), розпочате у серпні 2016 р., сприятиме спрощеному преференційному експорту вітчизняних товарів як на ринки ЄС, так і на ринки інших країн-учасниць Конвенції, з якими Україна має ЗВТ.

Доступ до ринку держзакупівель ЄС

Угода про асоціацію передбачає відкриття у повному обсязі ринку державних закупівель ЄС для українських постачальників товарів та надавачів послуг після адаптації законодавства.

Можливість надавати послуги європейським споживачам, відкривати філії в ЄС

Українські компанії можуть надавати послуги на ринку ЄС за трьома напрямками: 1) відкривати філії у країнах ЄС. Наші філії користуються всіма правами, що й місцеві юрособи. 2) відправляти своїх фахівців у ЄС на строк від 6 місяців до 3 років. Список професій і вимог до працівників визначені в Угоді. 3) транскордонне надання послуг для іноземних замовників (наприклад, розробка програмного забезпечення). Також після адаптації законодавства буде отримано вільний доступ до ринків ЄС для телекомунікаційних, фінансових, поштових та кур'єрських послуг, міжнародних морських перевезень.

Прагнення підписати другу частину положень Угоди про ЗВТ було підтверджено Україною та ЄС 21 березня 2014 р. під час підписання політичної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Було прийнято рішення почати одностороннє зменшення або скасування митних зборів ЄС із товарів, які вироблені в Україні, з метою не очікування набрання чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стосовно ЗВТ. Ціль цього рішення у тому, щоб почати в односторонньому порядку зменшення або скасування митних зборів ЄС на українські товари. Проте преференції не є заміником ЗВТ.

Частина Угоди, яка стосується створення ЗВТ, охоплює такі основні сфери:

- торгівля товарами, в т.ч. технічні бар'єри в торгівлі;
- інструменти торговельного захисту;
- санітарні та фітосанітарні заходи;
- сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері;
- адміністративне співробітництво в митній сфері;
- правила походження товарів;
- торговельні відносини в енергетичній сфері;
- послуги, заснування компаній та інвестиції;
- визнання кваліфікації;
- рух капіталів та платежів;
- конкурентна політика (антимонопольні заходи та державна допомога);
- права інтелектуальної власності, в т.ч. географічні зазначення;
- державні закупівлі;
- торгівля та сталий розвиток;
- транспарентність;
- врегулювання суперечок.

Частина Угоди «Економічне та секторальне співробітництво» містить положення про умови, модальності та часові рамки гармонізації законодавства України та законодавства ЄС, зобов'язання України щодо реформування інституційної спроможності відповідних установ

та принципи співробітництва між Україною, ЄС та його державами-членами у низці секторів економіки України та напрямків реалізації державної галузевої політики. 28 глав цього розділу Угоди передбачають відповідні заходи у таких секторах як енергетика, у т.ч. ядерна, транспорт, захист навколишнього середовища, промислова політика та підприємництво, сільське господарство, оподаткування, статистика, надання фінансових послуг, туризм, аудіовізуальна політика, космічні дослідження, охорона здоров'я, науково-технічна співпраця, культура, освіта тощо.

Імплементація цього розділу Угоди дасть змогу, по-перше, забезпечити більш поглиблене виконання положень Угоди щодо зони вільної торгівлі, оскільки сприятиме наближенню законодавства та регуляторного середовища України та ЄС, а відтак усуненню нетарифних торговельних бар'єрів, а, по-друге, сприятиме інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та єдиного нормативного простору в переважній більшості секторів економіки та суспільного життя України.

Частина «Фінансове співробітництво» окреслює механізм і шляхи отримання Україною фінансової допомоги з боку ЄС, у т.ч. з метою сприяння реалізації Угоди про асоціацію, пріоритетні сфери її надання, порядок моніторингу та оцінки ефективності її використання. Крім цього, положення цієї частини передбачають поглиблення співпраці України та ЄС з метою попередження та боротьби з шахрайством, корупцією та незаконною діяльністю, зокрема шляхом поступової гармонізації українського законодавства у цій сфері із законодавством ЄС, обміну відповідною інформацією тощо.

Відповідно до «Інституційних, загальних та прикінцевих положень» передбачається запровадження нових форматів та рівнів співробітництва між Україною та ЄС після набуття чинності Угодою про асоціацію, зокрема створення Ради та Комітету з питань асоціації, Парламентського комітету з питань асоціації. З метою залучення до реалізації Угоди громадянського суспільства буде створена Платформа громадянського суспільства.

У контексті забезпечення належного виконання Угоди буде впроваджений відповідний механізм моніторингу та врегулювання спорів, які можуть виникати у ході виконання Угоди.

Для частини сільськогосподарської та харчової продукції ЄС та Україна застосовують безмитні тарифні квоти. Встановлення безмитних тарифних квот не означає заборону на експорт в ЄС понад квоти.

Українські компанії можуть без обмежень постачати товари відповідної якості і понад тарифну квоту, проте ці обсяги підпадають під загальний режим імпорту.

Тобто експорт в межах квоти обкладається митом 0%, експорт понад квоту – ввізним митом, визначеним Митним тарифом ЄС.

Встановлення безмитних тарифних квот ЄС передбачено для 36 видів товарів, при чому по 4 видах встановлено додаткові обсяги. Українським виробникам можна активно використовувати можливості експорту до ЄС в рамках 40 тарифних квот.

Квоти, які швидко використовуються українськими експортерами: мед, виноградний та яблучний соки, оброблені томати, цукор, ячмінна крупа та борошно, м'ясо птиці, пшениця, кукурудза, ячмінь.

Адміністрування тарифних квот здійснюється за двома принципами: «перший прийшов – перший обслуговується» та через систему імпорتنих ліцензій.

Поточний стан використання безмитних квот ЄС Україною – доступні на веб-сайті Європейської Комісії.

Загалом, у зв'язку з необмеженим терміном дії Угоди було передбачено можливість здійснення всебічного її перегляду, у т.ч. що стосується її цілей протягом п'яти років від набрання нею чинності, а також у будь-який час за взаємною згодою Сторін.

4. Лібералізація візового режиму між Україною та ЄС

Під час переговорного процесу щодо укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Сторонами було укладено низку угод, які направлені на успішне її виконання, наприклад «Про реадмісію осіб», «Про спрощення оформлення віз», «Про стратегічне співробітництво». Всі ці угоди направлені на поступове створення режиму свободи пересування людей між Україною та ЄС. Відповідно двоетапного Плану дій з лібералізації ЄС візового режиму для України у 2010 р. Україна та Євросоюз зобов'язалися вжити послідовних кроків для встановлення безвізового режиму після виконання відповідних умов нашою державою: по-перше, прийняття необхідних законодавчих актів; по-друге, їх імплементація.

Президентом України у 2011 р. було схвалено Національний план з виконання Плану дій з лібералізації ЄС візового режиму для України для реформування міграційно-візової та інших пов'язаних з нею сфер.

У Посланні Президента України від 2013 р. наголошувалося, що свобода пересування людей є одним із найбільш значних досягнень в історії європейської інтеграції. Тому встановлення у майбутньому безвізового режиму з ЄС для українців одним з найбільш суттєвих аспектів реалізації державної євроінтеграційної політики України.

Однак початковому етапу процесу лібералізації візового режиму між нашою державою та ЄС, який почався у 2010 р., не можна надати позитивної оцінки, адже перший етап Плану дій з лібералізації ЄС візового режиму був виконаний Україною лише у 2014 р. прийняттям відповідних законодавчих актів, які вимагав відповідно до першого етапу Євросоюз. Так, у березні 2014 р. Постановою ВРУ «Про підтвердження курсу України на інтеграцію та першочергові заходи у цьому напрямі» було проголошено пріоритетність виконання першого етапу лібералізації візового режиму ЄС як одного з важливих напрямків реалізації державної євроінтеграційної політики України.

Початком видачі закордонних біометричних паспортів громадянам України строком на 10 років стала дата 1 січня 2015 р. Перевагою біометричного закордонного паспорта є те, що у більшість держав-членів ЄС його власникам-громадянам України можна їздити без оформлення віз, тому що при його виготовленні беруться відбитки пальців власника і він має значно вищу ступінь захисту за звичайний закордонний паспорт.

Введення біометричного закордонного паспорта є частиною Плану дій з лібералізації ЄС візового режиму для України, що є також частиною вимог ЄС і до інших держав, які реалізують державну євроінтеграційну політику у частині лібералізації візового режиму з ЄС, наприклад, Молдови чи Грузії. Крім того, вже отримали безвізовий режим з ЄС після виконання аналогічних вимог ЄС і держави-кандидати на вступ до ЄС Західних Балкан.

У 2014 р. представники державної влади в Україні передбачали введення безвізового режиму з Євросоюзом у 2015 р. Однак дестабілізація ситуації на Сході України, проведення антитерористичної операції, численні людські жертви та міграція населення як зі східних регіонів нашої держави в інші регіони України, так і в інші держави викликала непрогнозовану раніше проблему для відкриття кордонів Євросоюзу українцям. Політика ЄС щодо держав-сусідів на своїх кордонах направлена на створення зони стабільності і безпеки. Виклики від нестабільності на своїх кордонах для ЄС у цьому контексті є значними для самого існування Євросоюзу, адже вони призводять до міграційних процесів, у тому числі нелегальної міграції в держави-члени ЄС, підвищення можливого рівня організованої злочинності (торгівля

людьми, наркотичними речовинами, зброєю тощо). Певні положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (Розділ III та IV УА), стосуються цих питань і взаємних зобов'язань Сторін щодо запобігання і спільної боротьби з такими загрозами миру, безпеки та стабільності.

Окрім вищезазначених внутрішніх факторів, що уповільнювали процес лібералізації візового режиму між Україною та ЄС, виник і зовнішній фактор. Так, у самому ЄС прийняли рішення про тимчасове припинення процесу впровадження безвізового режиму з іншими державами, у тому числі, й з Україною, поки ЄС не розробить механізм призупинення дії безвізового режиму для тих держав, які вже мають такий режим, але громадяни яких зловживають ним. Відповідно, після того як у кінці 2016 р. ЄС ухвалив такий механізм, Україна перейшла на останній етап схвалення ЄС безвізового режиму з нашою державою.

Підписання угоди про безвізовий режим України з ЄС відбулося у Страсбурзі 17 травня 2017 року, за присутністю президента України Петра Порошенка та голови Європейського парламенту Антоніо Таяні.

Фото: підписання угоди про безвізовий режим України з ЄС

Безвізовий режим між Україною та ЄС — статус, що дозволяє громадянам України вільно перетинати міждержавні кордони країн ЄС без попереднього звернення до посольства для отримання дозволу (візи), починаючи з 11 червня 2017 року.

Згідно з даними опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва більшість українців назвали введення безвізового режиму з ЄС головною політичною подією 2017 року.

Із дня початку безвізового режиму українці отримують право їздити без віз до **30 країн Європи**. Вони діляться на три блоки:

а) 22 країни ЄС, які входять до Шенгенської зони: Австрія, Бельгія, Греція, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія та Швеція;

б) 4 держави в складі ЄС, які входять до Шенгенської зони, але ще не зняли контроль на своїх внутрішніх кордонах: Болгарія, Кіпр, Румунія та Хорватія;

в) 4 держави, які не входять до ЄС, але є учасницями Шенгенської угоди: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія.

Ірландія (член ЄС) – провадить власну міграційну політику, тому для відвідування Ірландії громадянам України потрібно оформлювати візи.

Безвізовий режим дозволяє громадянам України перебувати на території країн ЄС, країн-учасниць Шенгенської угоди – окрім Ірландії – не більше 90 днів протягом будь-якого 180-денного періоду.

Водночас, безвізовий режим не дає права на роботу в країнах ЄС, у тому числі, короткострокову. Безвізовий режим також не дає права на постійне проживання в країнах ЄС. Для цього, як і раніше, потрібно оформити спеціальну національну візу або дозвіл на проживання.

Отже, безвізовий режим між Україною та ЄС, який було впроваджено у 2017 р., відкриває українцям можливість вільного пересування ЄС. Це – поїздки на вихідні, концерти, виставки, музичні та театральні фестивалі, футбольні матчі, пляжний відпочинок, до друзів та

рідних. Завдяки безвізовому режиму можна планувати поїздки спонтанно. Хоча працювати в ЄС без візи не можна, але можна легально шукати роботу – їздити на співбесіди, безпосередньо спілкуватися з роботодавцем, знайомитися з умовами роботи в компанії тощо. Безвізовий режим відкриває громадянам України безліч можливостей для розвитку бізнесу – це і пошук партнерів, і обмін досвідом, і участь у різних виставках, конференціях та інших профільних заходах. До того ж безвізовий режим дозволяє вчитися в ЄС у межах короткострокових програм (короткі стажування, курси, семінари, участь у наукових конференціях, а також вибір університету або коледжу) терміном не більше 90 днів. Більш того, аби домогтися скасування віз, Україна провела цілу низку реформ, прописаних у Плані дій щодо візової лібералізації з ЄС. Створення антикорупційних структур НАЗК і НАБУ, електронні декларації держслужбовців, реформи у галузі міграції, безпеки документів, захисту прав людини – усе це стало можливим внаслідок «безвізового діалогу» між Україною та ЄС.

5.Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Дорожню карту та першочергові пріоритети становлення та розвитку України як члена європейської сім'ї визначено Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України №5/2015 від 12 січня 2015 року. У Документі зазначено, що, ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, Україна отримала інструмент та дороговказ для внутрішніх перетворень, а виконання вимог цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом ЄС.

Три складові – Угода про асоціацію, Копенгагенські критерії та Цілі сталого розвитку – є надійним дороговказом успішного довгострокового розвитку України, забезпечення добробуту та процвітання усіх громадян.

Станом на 01.01.2020 загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію за 2014—2024 роки склав 43 %.

Найбільшого прогресу за весь час імплементации Угоди про асоціацію досягнуто у сферах «Політичний діалог, національна безпека та оборона» — 86 %, «Юстиція, свобода, безпека, права людини» — 82 %, «Державні закупівлі» — 80 %, «Технічні бар'єри у торгівлі» — 79 %, «Підприємництво» — 76 %. Разом з тим, є сфери, у яких Україна відстає від графіку

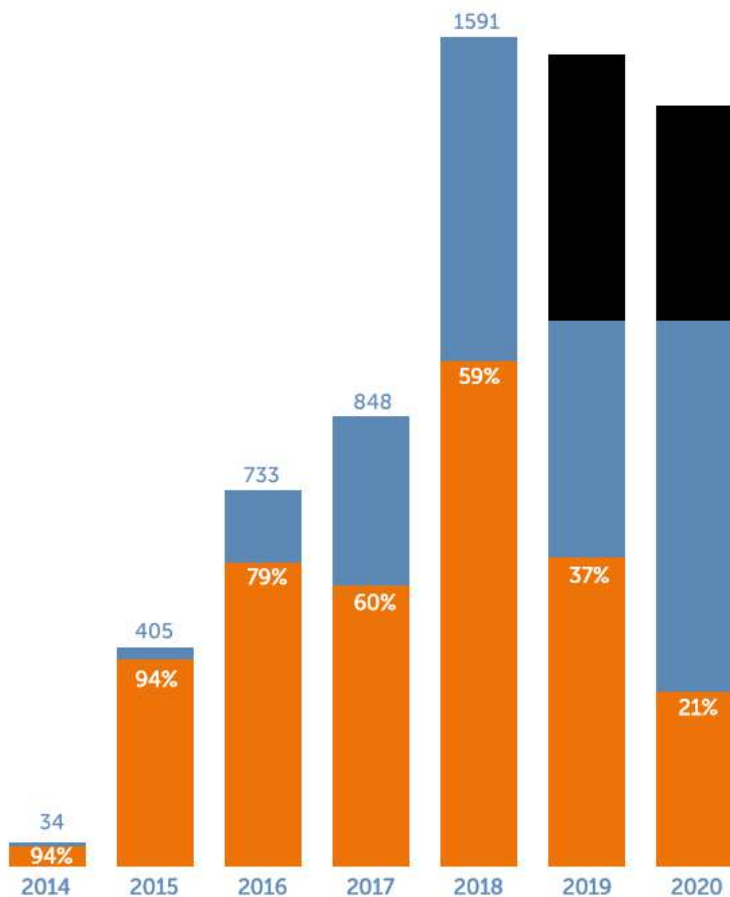
виконання своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію: «Транспорт, транспортна інфраструктура, поштові та кур'єрські послуги» — 19 %, «Фінансовий сектор» — 22 %, «Енергетика» — 29 %.

2014-2024

Загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію

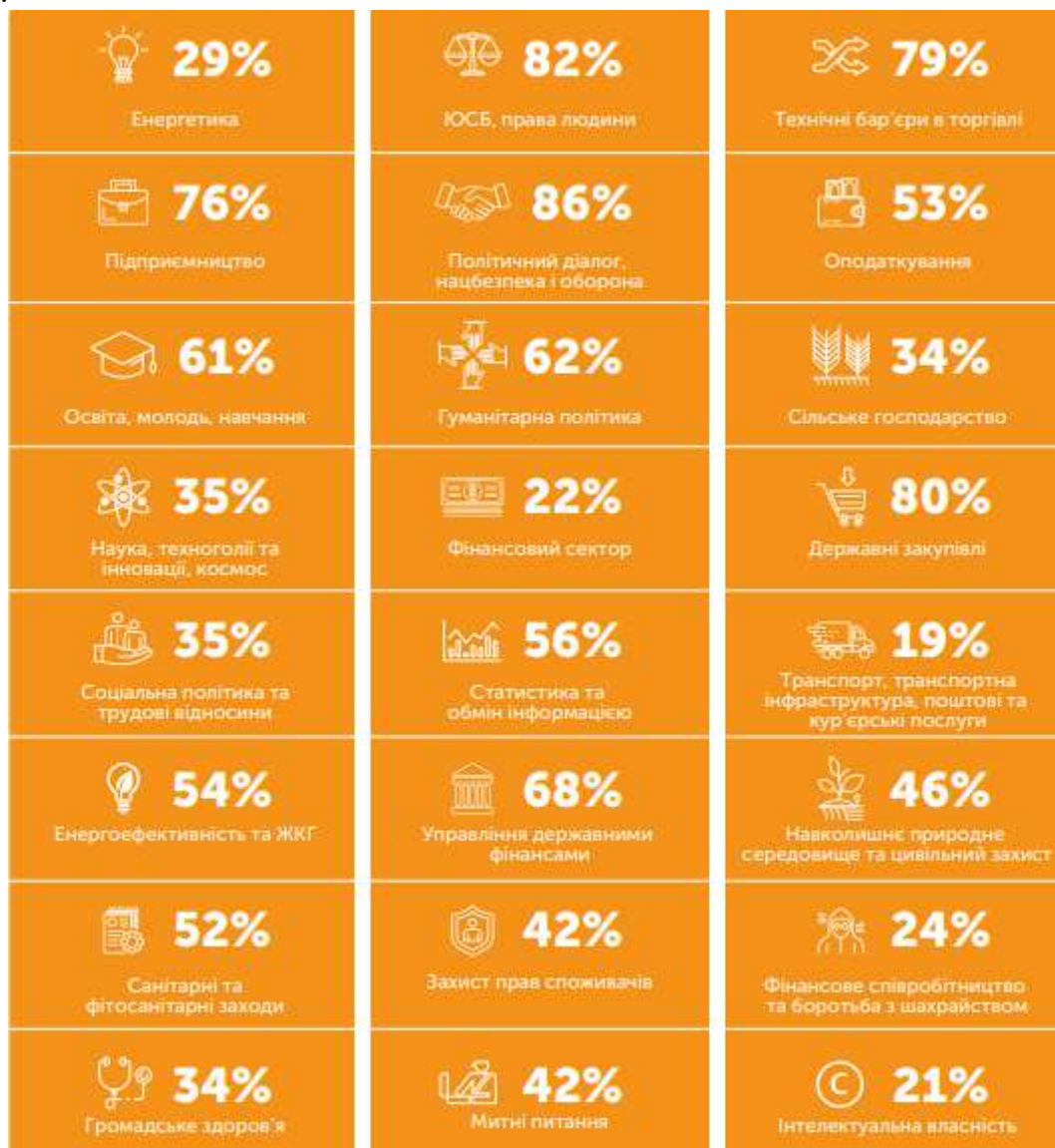
Як видно з малюнку, загальний прогрес у виконанні Україною Угоди про асоціацію станом на 2020 р. є менше 50%. При цьому найкращий показник виконання – у Кабінету Міністрів України (46%), у Верховної Ради України – 34%, найгірше – 25% - в інших органах державної влади.

Кількість заходів з виконання Угоди про асоціацію та % їх виконання по роках

Як видно з малюнку вище, є збільшення динаміки кількості заходів щодо виконання Угоди про асоціацію з 2014 по 2020 р. При цьому кількості заходів Кабінету Міністрів України (оранжевий колір) – зменшується, а інших органів державної влади (чорний колір) – збільшується в останні два роки (2019-2020).

Загальний прогрес виконання угоди про асоціацію по сферах показано на малюнку нижче:

Європейський Союз є найбільшим торговельним партнером України з питомою вагою торгівлі товарами 41,3 % від загального обсягу зовнішньої торгівлі України. Товарообіг між Україною та ЄС після відкриття зони вільної торгівлі постійно зростає. За результатами 2019 року обсяги зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС у порівнянні з 2018 роком збільшилися на 5,5 %, експорт зріс на 3,0 %, а імпорт на 7,7 %. Україна виходить на ринок ЄС з новими товарами, серед яких все більшу частку починають займати товари з високим ступенем обробки.

Кількість українських компаній, які здійснюють експорт товарів до держав-членів ЄС, зростає. Так, якщо в 2014 році експорт до ЄС здійснювали 10 002 компанії, у 2019 році їх кількість значно збільшилась і склала 14 545 компаній.

Після набрання чинності Угоди про асоціацію важливим питанням в процесі її реалізації стане подача Україною заявки на вступ до ЄС.

Аналіз досвіду тих держав, які отримали статус держави-кандидата на членство в ЄС показує, що немає конкретних термінів того, коли це може бути зроблене. Кожна держава, яка прагнула отримати членство в ЄС, вирішувала це питання відповідно до своїх внутрішніх умов

готовності і відповідності певним чином Копенгагенським критеріям членства і зовнішнім факторам, наприклад, готовності ЄС до розширення.

Наприклад, Албанія подала заявку на членство в ЄС через три тижні після того, як Угода про стабілізацію та асоціацію між Албанією та ЄС набула чинності. Цікавим є також приклад Північної Македонії, яка підписала Угоду про стабілізацію та асоціацію у 2001 р., у березні 2004 р. вона спочатку подала заявку на вступ до ЄС, а тільки через місяць, у квітні, Угода вступила в силу після завершення процесу її ратифікації. Такий європейський досвід дає підстави Україні подати заявку на членство в ЄС під час імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС як тільки для цього будуть сприятливі зовнішні та внутрішні обставини.

Таким чином, процес імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС триває, але успіхи можна оцінити як середні. Ще у багато яких сферах треба проводити реформування на різних рівнях управління, для того, щоб досягти цілей імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС до 2024 року. Як тільки для цього будуть сприятливі зовнішні та внутрішні обставини, Україні слід подавати заявку на членство в ЄС як реалізація наступного етапу європейської інтеграції України.

Питання для самоперевірки

1. У чому полягає основний зміст Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС?
2. Назвіть дві-три відмінності між Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС та Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.
3. Коли було проголошено стратегічну мету України – європейську інтеграцію? Які фактори сприяли цьому?
4. В яких документах закріплено стратегічну мету України – отримання членства в ЄС?
5. Які були результати Євромайдану і Революції Гідності для європейської інтеграції України?
6. У чому полягає зміст безвізового режиму між Україною та ЄС?
7. Назвіть основні положення політичної та інституційної частин Угоди про асоціацію між Україною та ЄС?
8. Чому для України та ЄС є важливим функціонування Зони вільної торгівлі між сторонами у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС?
9. Надайте свою оцінку ратифікаційного процесу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.
10. Оцініть процес імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС станом на цей час.

Рекомендована література

1. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>

2. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України від 11.06.1998 № 615/98 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>.

3. Про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Угода, Протокол, Міжнародний документ від 14.06.1994. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012. – Назва з екрану.

4. Палагнюк Ю. В. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми : [монографія] / Ю. В. Палагнюк. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – 392 с.
https://www.researchgate.net/publication/338950976_Derzavna_evrointegracijna_politika_Ukraini_teorija_metodologija_mehanizmi
5. Актуальні питання суспільних трансформацій в Україні: безпековий та євроінтеграційний виміри : колект. моногр. / під заг. ред. Ю. В. Палагнюк, С. І. Шкірчака. – Миколаїв : Видавництво ЧНУ імені Петра Могили, 2018. – 300 с.
https://www.researchgate.net/publication/338951191_Aktualni_pitanna_suspilnih_transformacij_v_Ukraini_bezpekovij_ta_evrointegracijnij_vimiri
6. Palagnyuk Yuliana. Creation of a Free Trade Area between the EU and Ukraine: Challenges and Perspectives / Yuliana Palagnyuk // Środkowoeuropejskie Studia Polityczne. – 2011. – № 3. – P. 5–16.
7. Palagnyuk Yuliana. Formation of State Policy of Ukraine towards European Integration / Yuliana Palagnyuk // Przegląd Politologiczny. – 2013. – № 4. – С. 251–262.
8. Yuliana Palagnyuk. The role of public opinion of youth in the implementation of Ukraine's European integration policy / Yuliana Palagnyuk, Dmytro Say, Halyna Zalevska // Youth Involment in Civil Society Development: Current State and Prospective Trends / edited by Magdalena Wierzbik-Strońska. Series of Monographs of Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts. - Monograph 31. – Katowice School of Technology: Publishing House of Katowice School of Technology, 2020. – P. 111-119.
<http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/7def4fc66d67e136ae4a024bcfdc46325.pdf>
9. English. European and Euro-Atlantic Integration. A textbook for Civil Servants and Local Government Employees / Y. Glukhova, D. Say, Y. Palagnyuk, S. Ponomaryov, S. Soroka, A. Soloviova. – 3rd ed., updated. – Mykolayiv : Petro Mohyla BSSU, 2018. – 336 p.
10. Палагнюк Ю. В. Економічні аспекти інтеграції України до ЄС (в рамках дії Угоди про партнерство і співробітництво) / Ю. В. Палагнюк // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – Вип. 135. Т. 147. Державне управління. – С. 22–27.
https://www.researchgate.net/publication/338952179_Ekonomichni_aspekti_integracii_Ukraini_d_o_ES_u_ramkah_Ugodi_pro_partnerstvo_i_spivrobitnictvo
11. Палагнюк Ю. В. Створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС як реалізація державної політики України на європейську інтеграцію / Ю. В. Палагнюк // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки, психології : зб. наук. пр. Херсонського національного технічного університету. – Херсон, 2011. – Вип. 1 (4). – С. 136–141.
12. Палагнюк Ю. В. Підготовка угоди про асоціацію між Україною та ЄС: проблеми та перспективи / Ю. В. Палагнюк // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – Вип. 145. Т. 157. Державне управління. – С. 58–62.
13. Палагнюк Ю. В. Механізми співробітництва між Україною та ЄС відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво / Ю. В. Палагнюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 6. – С. 135–141.
14. Палагнюк Ю. В. Державне регулювання аудіовізуальних засобів масової комунікації: європейський досвід та Україна: [монографія] / Ю. В. Палагнюк. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – 236 с.
15. Палагнюк Ю. Економічні реформи в Україні під час президентства Л.М. Кравчука (1991-1994) / Ю. Палагнюк // Наукові праці : Науково-методичний журнал. Т. 122. Вип. 109. Політичні науки. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010. – С. 54–59.
16. Палагнюк Ю. В. Моніторинг громадської думки щодо європейської інтеграції України як механізм реалізації державної євроінтеграційної політики / Ю. В. Палагнюк // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Вип. 223. Т. 235. Державне управління. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – С. 76–81.

17. Палагнюк Ю. В. Впровадження безвізового двостороннього режиму між Україною та ЄС як реалізація свободи пересування людей / Ю. В. Палагнюк // Ольвійський форум – 2017 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XI міжнар. наук.-практ. конф. 8-11 черв. 2017 р., м. Миколаїв : тези доп. Впровадження європейських соціальних стандартів в Україні : П Міжнар. наук.-практ. конф. / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – С. 16-19.

18. Офіційний сайт ЄС: www.europa.eu

19. Відкрий Європу: <https://openeurope.in.ua/>

20. Міністерство закордонних справ України <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya>

21. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2019 р. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/ar-aa-implementation-2019-4.pdf>

Тестові завдання до лекції 5

<https://forms.gle/t9BTDSHLVKcQdvh4A>